

Behçet Hastalığı ile İlgili İsim Tartışmaları

Disagreements on the Nomination of the Behçet's Disease: Review

Gülay SATAR,^a
Funda Gülay KADIOĞLU^b

^aDeri ve Zührevi Hastalıklar Kliniği,
Adana Numune Eğitim ve
Araştırma Hastanesi

^bTıp Tarihi ve Etik AD,
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Adana

Geliş Tarihi/Received: 03.11.2013
Kabul Tarihi/Accepted: 13.01.2014

Yazışma Adresi/Correspondence:
Funda Gülay KADIOĞLU
Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Tıp Tarihi ve Etik AD, Adana,
TÜRKİYE/TURKEY
fgkadioglu@cu.edu.tr

ÖZET Farklı organlardaki semptomlarla karakterize bir tablo olan Behçet Hastalığı'nın tanımlanması Hulusi Behçet'in 1937-1943 yılları arasında yürüttüğü çalışmalarla gerçekleşmiştir. Hipokrat ve sonrasında tıp otorleri bu hastalıktan klinik tablo olarak söz etmiş ancak onu özel bir hastalık olarak tanımlamamıştır. Hastalarına daima bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşan Hulusi Behçet'in, ilk vakalarında tarif ettiği ve merkeze aldığı "ağız afları" ve "genital ülserasyonlar" halen geçerli olan uluslararası Behçet Hastalığı kriterlerinin olmamasıdır. Göz bulguları hastaların %50'sinde var iken, deri ve mukoza ülserasyonlarının varlığı hastaların %100'ünde beklenen bulgulardır. "Behçet Hastalığı" adlandırması 1947 yılında Cenevre'de toplanan uluslararası dermatoloji kongresinde onaylanmış ve birçok ülkenin dermatologu tarafından yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak yine de bu hastalığın adı halen kimi tartışmalara konu olmaktadır. Farklı otorler 1960'lardan beri Behçet Hastalığı için değişik adlar önermekte olup bunların sınırlı da olsa benimsenmesi hastalıkla ilgili literatürde karmaşaya yol açmaktadır. Behçet Hastalığı'nın adını değiştirmeye yönelik girişimler birkaç on yıldan beri yavaş fakat kararlı bir şekilde devam etmektedir. Özellikle Yunan kökenli bilim adamları hastalığın isminde Yunan göz hekimi Adamantiades'i zikretme yaklaşımını gündeme getirmiştir. Bu konudaki ısrarlı çabalar meyvelerini vermeye başlamış; Dermatology in General Medicine'in 2008 baskısında hastalığın adı Adamantiades-Behçet olarak yer almıştır. Hastalığın adını değiştirmeye yönelik çabalar bununla da sınırlı kalmamış; 1999 yılından ve daha çok Japonya'da Behçet hastaları için 2000 yılında yapılan birinci uluslararası kongreden sonra "Silk Road Disease" (İpek Yolu Hastalığı) şeklindeki isimlendirme de yaygınlaşmaya başlamıştır. İsim ile ilgili yapılmaya çalışılan bu değişiklikler, bir yandan hastalığın isim babasına gereken hürmetin gösterilmemesi sorununa neden olmakta; öte yandan yıllardır dünyanın her tarafından bu alana yaptıkları çalışmalarla katkı sağlayan bilim çevrelerinde kafa karışıklığı yaratmaktadır. Bu makale çerçevesinde ad değişikliğine yönelik çabaların tanıtımı yapılmış ve Behçet Hastalığı ismini korumanın Türk tıbbı için önemli bir prestij sorunu olduğu görüşü işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Behçet Sendromu; gözden geçirme

ABSTRACT The description of Behçet's Disease which is characterized by the symptoms of different organ systems has been done by Hulusi Behçet as the result of his meticulous studies between 1937 and 1943. Hippocrates and some authors after him had discussed this clinical entity but not coined a specific name for it. Oral aphthous ulcers and genital ulcerations are still valid international essential criteria of Behçet Disease which were described and put center from a holistic point of view by Hulusi Behçet in his own previous cases. While the eye symptoms are seen in 50% of the patients, the presence of cutaneous and mucosal ulcerations is inevitably in 100%. Behçet's Disease nomination has been approved in an international dermatology congress held in Geneva in 1947 and it has been currently used by dermatologists from different countries. However this eponym is still an issue of debate. Since 1960 different authors have suggested several different names for Behçet's Disease, in spite of their limited acceptance, these suggestions had caused confusion in the related literature. For few decades manipulating Behçet's Disease nomination is going on insistently. Particularly Greek scientists bring on mentioning the name of the Greek ophthalmologist Adamantiades in the denomination. In this regard insistent struggles begin to fructify; the name of the disease appear in 2008 edition of Dermatology in General Medicine as Adamantiades-Behçet Disease. Attempts on changing the name of the disease are not limited by that; since 1999 mostly after the congress was held in Japan for Behçet patients in 2000, the name of "Silk Road Disease" is also begin to become prevalent. Attempts for changing the name of the disease give rise to a challenge on disrespectful behavior towards the father of name, on the other hand, cause confusion among the scientists who contribute this field for years all over the world. In this article, we have presented the attempts for changing the name of Behçet's Disease and emphasized the importance of keeping the name of Behçet's Disease as a matter of prestige for the Turkish medical community.

Key Words: Behçet Syndrome; review

Toplumda rastlanma oranı düşük olmakla birlikte kendine özgü mültisistem tutulumu nedeniyle dermatoloji, romatoloji, oftalmoloji, nöroloji başta olmak üzere birçok kliniğin teşhis, tedavi ve takip süreçlerine dâhil olan Behçet Hastalığı, tıp dünyasının güncel konularından biri olmayı sürdürmektedir.^{1,2}

Behçet Hastalığı ve Hulusi Behçet literatürde bir çok yönüyle incelenmiş bir konu olmakla birlikte makalemizde ele alacağımız konu ile ilgili literatür yok denecek kadar azdır.³⁻⁵

Hastalığın tıp tarihi sahnesine çıktığı dönemde yaşanan “septomlar toplamının yeni bir hastalık olup olmadığı” tartışması kapandıktan yıllar sonra, günümüzde bu kez de adlandırılmaya ilgili yeni bir tartışma başlamıştır. Behçet Hastalığı’nın adını değiştirmeye yönelik girişimler birkaç on yıldan beri yavaş fakat kararlı bir şekilde devam etmektedir. Özellikle Yunan kökenli bilim adamları hastalığın isminde Yunan göz hekimi Adamantiades’i* de zikretme yaklaşımını gündeme getirmiştir.⁶ Bu konudaki ısrarlı çabalar meyvelerini vermeye başlamış; Dermatology in General Medicine’in 2008 baskısında hastalığın adı Adamantiades-Behçet olarak yer almıştır.⁷ Hastalığın adını değiştirmeye yönelik çabalar bununla da sınırlı kalmamış; 1999 yılından ve daha çok Japonya’da Behçet hastaları için 2000 yılında yapılan birinci uluslararası kongreden sonra “*Silk Road Disease*” (İpek Yolu Hastalığı) şeklindeki isimlendirme de yaygınlaşmaya başlamıştır.

Hastalarına daima bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşan Hulusi Behçet, ilk vakalarında tarif ettiği ve merkeze aldığı “ağız aftları” ve “genital ülserasyonlar” halen geçerli olan uluslararası Behçet Hastalığı kriterlerinin olmazsa olmazıdır. Göz bulguları hastaların %50’sinde var iken, deri ve mukoza ülserasyonlarının varlığı hastaların %100’ünde beklenen bulgulardır.^{8,9}

* Dr Benediktos Adamantiades (1875-1962), Bursa’da doğmuş, İstanbul Feneri’de Megalhi Tou Genous Scolh’dan 1892 de mezun olmuştur. Atina Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni bitirdikten ve Bursa’da bir süre serbest hekimlik yaptıktan sonra göz hastalıkları ihtisasını Paris’te Hôtel-Dieu ve Quinze Vingts hastanelerinde, Prof Delapersonne’un ve Prof Trousseau’nun kliniklerinde yapmıştır. 1914’te Bursa’ya dönmüş, Çanakkale ve Doğu cephelerinde askeri tabip olarak bulunmuştur. 1918’de Bursa Rum Cemaati’nin başkanlığını yapmış, 1922’de Yunanistan’a iltica etmiştir. 1923’te Atina Mülteci Hastanesi göz kliniği şefi olmuştur. Yunan Oftalmoloji Cemiyeti kurucu üyesidir.

İsim ile ilgili yapılmaya çalışılan bu değişiklikler, bir yandan hastalığın isim babasına gereken hürmetin gösterilmemesi sorununa neden olmakta; öte yandan yıllardır dünyanın her tarafından bu alana yaptıkları çalışmalarla katkı sağlayan bilim çevrelerinde kafa karışıklığı yaratmaktadır.

HASTALIĞIN TANIMLANMA ÖYKÜSÜ

Hulusi Behçet, Behçet Hastalığı’nın nasıl tespit edildiğini, konuyla ilgili ilk bilimsel yayınından altı yıl sonra, sahibi ve başyazarı olduğu Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi’nin Eylül 1943 sayısındaki makalesinde etraflıca anlatmıştır.¹⁰

Hulusi Behçet kendisinden önce bu hastalığın layıkıyla anlaşılmasının nedenini, dermatologların, oftalmologların, dâhiliyecilerin yalnız kendi bakış açılarına göre hüküm vermelerine bağlamış; bunun da hastalığın tanımlanmasını geciktirdiğini belirtmiştir. Hastalığın nereden alındığını kesinlikle bilmediklerini tekrarlayarak vakalar arası farklılıklara dikkati çekmiş; gerçekten şaşırtıcı tablolara tesadüf etmenin mümkün olduğunu dile getirmiştir.¹⁰ Hulusi Behçet bazı vakalarda yıllarca devam eden ağız aftoid değişiklikleri görüldüğünü, genital ülserlerin daha sonra meydana çıktığını ve yıllar sonra göz bulgularının kendini gösterdiğini ortaya koymuş; ancak bazı vakalarda ise bu bulguların hep beraber belirmediğini söylemiştir. Hastalığın kimi vakalarda miyozit, kas ve eklem ağrıları ile başladığını, bir kısmında ise göz bulgularının önce ortaya çıktığını ve bu üç bölgedeki bozukluklara tekrarlayıcı akneiform değişikliklerin, fronkulozisin, yüzeysel veya nodüler eritemlerin, orşitin, flebitin, akciğer tutulumunun-hemoptizinin eşlik edebildiğini bildirmiştir. Tabloya dâhil olan sistem sayısı arttıkça hastalığın teşhis edilmesinin de zorlaştığını vurgulamıştır. Hastalık atağı geçince tüm klinik durumların ortadan kaybolmasına dikkat çekmiştir.

Hulusi Behçet’in tüm bu deneyim ve bilgi birikimine ulaşması kolay olmamış, yakın takibinde olan üç benzer vakadan yola çıkarak söz konusu hastalığı düşünmüş, tanımlama süreci şansın hazırlığını yapmış olanların yüzüne gülmesi kuralına uygun olarak gerçekleşmiştir.

Hulusi Behçet'in kullandığı adlandırmayla "birinci vaka" olarak anılan erkek hasta, 1917 yılından itibaren ağızda ve skrotumda çıkan yaralar ve bunlara eşlik eden göz bulguları, bacaklarda ağrılı nodüller, ateş ve eklem ağrıları şikâyetleriyle, 25 yıl İstanbul hekimleri 22 yıl Viyana'nın en bilinen göz, cildiye, dâhiliye hekimleri tarafından değerlendirilmiştir.

Oftalmologlar göz bulgularını, romatizma, tüberküloz, sifiliz ve lepra ile açıklamaya çalışmış, dermatologlar ağız yaralarını sindirim bozukluklarına bağlamış, bacaklarındaki ağrılı şişlikleri de eritema nodozum olarak yorumlamıştır. Türkiye'de uygulanan hiçbir tedaviye yanıt alınamayınca, durumunu konsülte eden hekimleri birinci vakanın Viyana'ya gitmesinin uygun olduğuna karar vermiştir. Orada göz bulgularını oftalmolog Fuchs, deri bulgularını Riehl ve Kyrle değerlendirmiş, aylarca yapılan tüm tetkikler, biyopsiler, kültürler, kan muayeneleri ve hayvan deneyleri hiçbir sonuç vermemiştir. Sonunda Kyrle bunun Avrupa'da bilinmeyen protozoon kaynaklı bir hastalık olabileceğini öne sürmüştür.¹⁰ İstanbul'daki ve Viyana'daki hekimlerin ortak hastası olan "birinci vaka" yıllar içerisinde tekrarlayan ataklardan sonra görmesini hemen tamamen yitirmiştir. Bu vakada göz bulguları travmatik bir ülserle başlamış, bazı ataklarda perikeratit ihtikan (kan yürümesi) bazılarında ise hipopyonlu iritis serosa olarak seyretmiştir. Tekrarlayan iridektomiler sonucu bir tarafta tam göz atrofisi diğer tarafta göz sinir atrofisi belirgin olmaya başlamış, tekrarlayan ağız ve genital ülserler hastayı çok rahatsız etmiştir. Ataklar esnasında yapılan değerlendirilmelerinde az çok genel durum bozukluğu olması hastalığı mikrobik bir etkene, özellikle virütik bir kaynağa bağlama eğilimini kuvvetlendirmiştir.

Hulusi Behçet'e 1930 yılında yönlendirilmiş olan, onun tabiriyle "ikinci vaka", ağız ve genital bölgelerinde ağrılı ülserler ve bir gözünde kanlanma bulunan, daha önce de buna benzer birkaç atak geçirmiş olduğu hikâyesini veren 34 yaşında bir kadındır. Hastanın 1935 yılına kadar geçirdiği tüm ataklarda yapılan histolojik ve mikrobiyolojik tetkiklerinde spesifik hiç bir klinik duruma rastlanmamış, göz muayenelerinde konjonktival deği-

şiklikler ve episklerit dışında daha ağır bir klinik durum gözlenmemiştir.

Hulusi Behçet'in üçüncü vakası 1936'da tıp fakültesinin diş hekimliği biriminden dermatolojiye yollanan, ilk iki vaka ile benzer klinik tablo arz eden 41 yaşında erkek hastadır. Ağız bulguları "pemphigus"un ağız lezyonları kadar ağır görünümündedir. Yüzünde ve sırtında akneiform lezyonlar mevcut olup genital bölgesi silme ülserasyonlarla doludur. Bir gözü kanlı ve görmesi yok olmuş durumdadır, akşam saatlerinde yükselen ateşi ve bacaklarında adale ağrıları mevcuttur.

Hastanın klinikte yattığı sürede yapılan mikrobiyolojik, histolojik, biyokimyasal tetkikler, KBB, iç hastalıkları konsültasyonları sonuç vermemiştir. Dişlerin radyolojik tetkikinde süpüre kist ve granülomların varlığı, kaynağını dişlerden alan virüse bağlı genel mikrobik bir hastalık olduğu görüşü kuvvetlenmeye başlamıştır. Ataklar geçince deri ve mukoza lezyonlarının ortadan kaybolması da bu görüşü desteklemiştir.

Hulusi Behçet'in bu ilk üç vakanın ayrıntılı dökümünü yaptığı makale 1937'de *Dermatologische Wochenschrift*'de (cilt 105, sayı 36) yayımlanmıştır.¹¹ Bu makalenin hemen ardından hastaların göz değişiklikleri son haliyle Niyazi Gözcü ve Igersheimer tarafından değerlendirilmiştir. Çalışma hem Türk Deri ve Zührevi Hastalıkları Cemiyeti'nde tebliğ edilip hem de Türk Deri ve Frengi Arşivi'nde "Ağız ve Tenasül Uzuvarında Husule Gelen Aftöz Tegayyürlerle Aynı Zamanda Gözde Görünen Virütik Olması Muhtemel Teşevvüşler Üzerine Mülâhazalar ve Mihraki İntan Hakkında Şüpheler" başlığı altında yayımlanmıştır.^{12,13}

Yeni bir hastalık olduğunu düşündüğü tabloya benzeyen klinik durumlarda yapılan çalışmalarda virütik cisimciklere rastlanması, Hulusi Behçet'in virütik etiyoloji yönündeki şüphelerini kuvvetlendirmiştir. Vakaların sayısı arttıkça, nedeni bir virüs olan genel mikrobiyolojik bir hastalık düşüncesi kökleşmiştir. Hulusi Behçet konuyla ilgili Türkçe yazısına kimi eklemeler yaparak yazdığı "Über rezidivierende aphtöse durch ein virus verursachte Geschwüre am Mund, an der Genitalen, und am Augen (Ağız, genital bölge ve tekrarlayan aftöz lez-

yonlara ve göz tutulumuna neden olan virüs)” başlıklı kısa Almanca makaleyi *Dermatologische Wochenschrift*’e yollamıştır. Makale derginin Eylül 1937’de yayımlanan 37. sayısında yer almıştır.¹¹

Hastaların dişlerinin çekilmesiyle nüks etmesinin azalması müşahedesini, Hulusi Behçet’te hastalık etkenini barındıran odağın dişler olduğu kanaatini uyandırmıştır. Bu görüşünü Paris Deri Hastalıkları Cemiyeti’nde “*Considérations sur les lésions aphteuses de la bouche et des parties génitales ainsi que sur les manifestations oculaire d’origine probablement virutique et observation concernant leur foyer d’infection* (Göz belirtileriyle birlikte seyreden muhtemelen virüse bağlı ağız ve genital bölge aftöz lezyonları hakkında görüşler ve enfeksiyon odağı hakkında gözlemler)” başlığı altında tebliğ etmiştir. Konuşmanın metni cemiyetin dergisinin Mart 1937 sayısında yayımlanmıştır.¹³

Hulusi Behçet kısa süre içinde hastalığın nedeni ile ilgili görüşünü revize etmiş, artan tecrübelerinin ışığında sadece dişe ait odakları suçlamaktan uzaklaşmıştır. Buna ait bir değerlendirmeyi içeren “*Kurze Mitteilungen über fokal sepsis mit aphtösen Erscheinungen am Mund, u. Veränderungen an der Augen als wahrscheinlich Folge einer durch virus bedingten allgeiminfektion (Fokal sepsis, aftöz semptomlar ve gözlerde muhtemelen viral enfeksiyon nedeniyle oluşan değişimler üzerine kısa duyurular)*” başlıklı makalesi 1938’de *Dermatologische Wochenschrift*’de yayımlamıştır.¹⁰

Bu dönemde Hulusi Behçet’in dikkatini çeken bir yayın, Liège üniversitesi göz profesörü Weekers ve çalışma arkadaşı Reginster’in *Arcives d’ophtalmologie*’de (tome 2, Août 938, No 8) yer alan “*Un nouveau syndrome: Iritis, ulcères aigus de la bouche et de la vulva sa parenté avec Iritis recidivante á l’hypopion* [Kuzahiye (iris) iltihabı ile birlikte ağız ve ferçte (vulva) had (akut) takarruhat ile muttasıf yeni bir sendrom ve bu sendromun hipopyonlu iritis rezidivan (tekrarlayıcı) ile münasebeti]” başlıklı makalesidir.¹⁴ Hulusi Behçet bu makale hakkındaki değerlendirmesinde bazı esaslar -özellikle deri ve mukozaya ait eksikleri bulunmasına rağmen genel anlamda bu hastalık-üzerine çok geniş bilgi içeren bir çalışma olduğunu belirtir.^{14,15}

Söz konusu makalenin yazarları, Hulusi Behçet’in 1937’deki yayınına atıf yaparak kendi hastaları üzerine yaptıkları derin araştırmalardan sonra o zamana kadar olageldiği üzere göz, ağız mukozası ve genital bölge bozukluklarının her birinin ayrı ayrı değerlendirilmesinin doğru olmadığını; hepsinin bir kaynaktan ileri gelmesi ihtimalinin kuvvetli olduğunu bildirmiştir. Yine Hulusi Behçet’in yayını göz önünde tutan Cenevre Üniversitesi’nden Franceschetti’nin iki hastasını sunduğu İtalyanca yayın, yeni bir “*entité morbide* (hastalık durumu)” hakkındaki kabul ve inanış cephesini kuvvetlendirmiştir.^{10,15} Weekers de tezinde “*Gerek kendi müşahadelerimize istinad etmek ve gerek her iki afete ait bulunan vesaiki karşılaştırmak suretleri ile biz bunun aynı hastalıktan ibaret olduğuna kanaat getirmiş bulunuyoruz.*” demiştir.¹⁴

Hulusi Behçet bu dönemle ilgili değerlendirmesinde oftalmologların makul, dürüst görüşlerine karşılık dermatologların çeşitli dernek mecmualarında, arşivlerde ve bazı tezlerde şahsi, kendince ve gerçeklerle bağdaşmayan teşhis ve çıkarımlardan geri kalmadıklarını belirtmiştir. Bu değerlendirmeye göre bir kısım yazarlar bu yeni hastalığa yakalananları durumlarıyla hiçbir ilgisi olmayan bilinen hastalıklara yakalanmış gibi göstermektedir. Ağız mukozasındaki tekrarlayıcı aftlar, pemfigus, dermatostomatitis, Neumann’ın aftosisleri, eritema eksudativum multiformis gibi çok çeşitli tanılar almakta; kadınlardaki genital ülserlerin ise Lipschütz’ün ulcus vulva akutumu olduğu düşünülmektedir. Hastaların çoğunluğunun bacaklarında görülen yüzeysel ve nodüler eritemleri ve özellikle eritema nodozumu, tüberküloza; göz bulgularını da öncelikle tüberküloza ve tüberkülozun alerjik bulgularına bağlamak istenmiştir.^{10,15}

Hulusi Behçet’in hastalığı tanımlaması tıp dünyasını seçici bir dikkate yönlendirmiş, eski ve yeni birçok hastada bu hastalığın bulunduğu anlaşılmıştır. Weekers Hulusi Behçet’in ağız aftoid değişikliklerin tüm diğer bulgulardan önce ortaya çıktığı konusundaki yayını üzerine göz tedavisini sürdürdüğü bir vakada, anamnezi ve sistem sorgusunu yineleyerek hastayı yıllarca rahatsız eden ağız ve genital bölge aftlarının mevcudiyetini öğren-

miştir. Niyazi Gözcü tekrarlayan iritisli bir hastasını tedavi esnasında sorgulayarak onun 18 yaşından beri tekrarlayan ağız dil yaralarından ve bunlara göre daha seyrek olmak üzere skrotal aftlardan yakınması olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹³ Bu vaka Türk Oftalmoloji Cemiyeti Kasım 1938 toplantısında sunulmuştur.

Hulusi Behçet hastalığının bütün vücudu ilgilendiren bir intan ürünü olduğunu öne sürerken, “*Bu lezyonlar yerleştikleri yerlere göre her biri muhtelif derecede birçok patolojik tabloları taklit edebilir ve böylece münakaşaya yol açar. Eğer bu nahiyelerin her birinin lezyonları ayrı ayrı nazarı itibara alınırsa bunların muhtelif kadrolara sokulması ve mütalaası mümkün olur*” ifadesini kullanmıştır. Başlıca üç bölgede yerleşmesinin ve farklı birtakım bulgular göstermesinin, hastalığın mahiyetinin uzun zaman anlaşılmasına neden olduğunu belirtmiştir.^{10,15}

Hastalığın bu kadar farklı klinik görünümlere bürünmesi; üç ana bölgede bulunanlardan bağımsız bulgularının da olması, öte yandan ataklar halinde ortaya çıkışı ayırıcı tanı açısından önemli güçlükler arz etmiştir. Etiyolojideki belirsizlik de bir dizi tartışmaya yol açmıştır. Hulusi Behçet ağız ve genital bölge lezyonlarından yapılan yaymalarda virütik cisimciklerin gösterilmesi ancak tavşan gözüne yapılan inokülasyonlardan olumsuz sonuçların alınması gibi çelişkili durumlar yaşanması nedeniyle sorunun virüs kaynaklı olması konusunun henüz çözümlenememiş olduğunu belirtmiştir.

Hulusi Behçet 6 Mayıs 1942’de Oftalmoloji Cemiyetinde yaptığı etraflı açıklamalarla, bu hastalık çerçevesinde farklı organ tutulumlarının beklenebileceğini vurgulamıştır. Yeni hastalığın nadir olmadığı ve dünyanın her tarafında görüldüğü, Hulusi Behçet’in başlattığı ve farklı ülkelerden yazarların katılımıyla devam eden yayınlarla açıklık kazanmıştır. Hulusi Behçet hastalığının kabul görme dönemini anlatırken, tablonun öncelikle Belçika’da, İsviçre’de, Danimarka’da, Avusturya’da ve Amerika’da başlı başına bir *entité morbid* olduğunun kabul edildiğini yazmıştır. Bu bilgiyi farklı ülkelerde yeni hastalık hakkında yapılan yayınları dergisine aktararak da desteklemiştir.¹⁵

Hulusi Behçet’in kararlı ve ısrarlı bir şekilde hem çalışmalarını ilerletmesi hem de yayınlarını sürdürmesi, yeni hastalık görüşüne karşı çıkanların direncini kırmıştır. Nitekim kendisinin en muannid muarızım dediği Kumer’de bir makalesinde hastalığa özel bir bölüm ayırmak zorunda kalmıştır.¹⁶⁻¹⁸

Hulusi Behçet hastalığının tanınması konusunda dermatologlardan çok oftalmologlardan destek gördüğünü belirtmeyi bir vicdan borcu olarak kabul ettiğini söylemiştir. Göz bulguları konusundaki çalışmalarından dolayı başta Niyazi Gözcü olmak üzere Igersheimer, Murad Rami, İrfan Başar, Naci Bengisu, Belçika’lı Weekers ile H. Reginster, İsviçre’den Franceschetti, Hulusi Behçet’in ismen teşekkür ettiği kişilerdir. Aynı şekilde dermatoloji camiasından da Danimarka’lı Jensen Tage, ABD’den Sulzberger ve Wise, Ankara’dan Marchionini ile özellikle arama ve araştırmalarında önemli yardımları dokunan Braun, Oberndorfer hürmetle andığı kişilerdir. Hulusi Behçet adı geçen şahısların tamamlayıcı yayınları ve sunumları olmasa hastalığın tanınmasının daha uzun süre alabileceğini vurgulamıştır.¹⁰

Hastalığın 1946 yılında özellikle Avrupa’da Behçet Hastalığı adıyla bilinmesi ve tıbbi kayıtlara da hiçbir tereddüde mahal vermeden öylece geçmesi söz konusu olmuştur. Buna işaret eden ilginç bir öykü, daha önce Ankara Cebeci ve Numune hastanelerinde trisemptom Behçet ön tanısıyla yatırılarak tedavi edilmiş, ancak iyileşme olmayınca yapılan konsültasyon sonucu Zürih Üniversitesi Göz Kliniğine gönderilmiş olan bir Ziraat Enstitüsü talebesinin, orada Dr Amsler’den aldığı 04.06.1946 tarihli raporda hastalığının adını bir Türk dokordan alan Behçet Hastalığı olduğu ve bu adın 1938’den beri kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁹

Literatüre kayıtlı yayınlarda Behçet Hastalığı tanımlaması yine aynı yıllara rastlamaktadır. Örneğin Feigenbaum ve Kornblueth tarafından kaleme alınan 1946 tarihli makalede, vakalar üzerinden değerlendirilen hastalığın adının Behçet’e adandığı görülmektedir.²⁰

Aslında tanımlanma ve tanınma sürecinde hastalığın adı konusunda tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bazı yazarlar Behçet’in *Trias*’ı ya da

Syndrome'unu kullanırken, bazılarının da -alıntı- larda görüldüğü gibi- *Tri-symptomes complex'i* ve bir kısmının ise doğrudan Morbus Behçet adlandırmasını tercih ettiği görülmektedir.

Burada bir parantez açıp hastalık ve sendrom tanımlamaları üzerinden devam etmek daha uygun olacaktır.

Hastalık, vücut fonksiyonlarında kesintiye uğrama, organ veya sistemlerde bozuklukla giden bir durumdur. Hastalığın bir entite, yani başlı başına var olma halinin, kabul edilebilmesi için, neden olarak gösterilebilecek ajan ya da ajanların; teşhis edilebilir bir grup bulgu ve belirtinin; kalıcı anatomik değişikliklerin olması gerekir.²¹ Bu tanımdan hareketle Hulusi Behçet'in yayımladığı ilk makale itibariyle hastalardaki bulgu ve belirtileri bütünlüci bir bakışla ele aldığını, hatta ısrarlı ve istikrarlı bir şekilde tüm bulgu ve belirtileri bir ajan patojenle açıklama çabaları dikkatle izlenmelidir.

Sendrom, herhangi bir hastalık durumu ile ilgili olarak bir araya gelen bulgu ve belirtilerin hastalık tablosunu oluşturması durumudur.²¹ Hastalık ilk tanımlandığı yıllarda sıklıkla sendrom çerçevesinde ele alınmış, güncel tıp literatüründe de daha az sıklıkla bu çerçeve de ele alınmaya devam etmektedir.

Nihayet 13-14 Eylül 1947'de İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan Uluslararası Dermatoloji Kongresinde yabancı uzman ve otoritelerin hemen hiç tartışmasız aldıkları karar "**Başlangıçta, bu entite'nin meydana çıkması hususunda lokalizasyona riayet edildiğini ifade eden Triade, Trisymptoms isimleri yerine yalnızca Morbus Behçet-Behçet Hastalığı denmesi ve bu ismin doğruluğu tespit ve kesinleştirilmiştir**" şeklindedir.²²⁻²⁴ Aynı kongreye katılan dönemin Ankara Tıp Fakültesi Deri Hastalıkları kürsüsü profesörü Marchionini, konuyu Türkiye ve bir Türk hekimi adına büyük bir takdirle karşıladığını ve konunun tartışmasına katılmış olmaktan da sevinç duyduğunu belirtmiştir.

Behçet Hastalığı halen geçerli uluslararası hastalık ve sağlıkla ilgili durumların sınıflandırıldığı ICD-10 listesinin 2007 versiyonunda "*Behçet's Disease* (Behçet Hastalığı)" olarak geçmektedir.

Halen dünya tıp literatüründe Behçet Hastalığı buluş sahibi bir Türk'e izafe edilmiş tek tıp terimidir.

HASTALIĞIN ADI KONUSUNDAKİ GÜNCEL TARTIŞMALAR

Uluslararası tıp yazını taramalarında hastalığın adlandırılması ile ilgili değişiklik çabalarının 1965 yılında başladığı görülmektedir. 1970'ten sonra kısıtlı bir çevreye ait yayınlarda Adamantiades-Behçet adlandırmasıyla yer almaya başlamıştır. 2000'lere ulaşıldığında olayın boyutu büyümüş, Avrupa Dermatoloji ve Veneroloji Akademisi (EADV), üçüncüsü 2005 yılında Bulgaristan Sofya'da yapılan bahar sempozyumunda hastalıkla ilgili çalıştayın başlığında ikili adlandırma yer almış böylece ilk kez uluslararası bir toplantıda kullanılmıştır.

Burada 2000 yılında İstanbul ile başlayan daha çok Behçet Hastalığının tarihçesini araştırmaya yönelik olan bir ziyaretten bahsetmek uygun düşecektir. Washington Üniversitesi'nden aynı alanda otorite sayılabilecek Cheng adlı bilim insanı önce İstanbul'a ardından Atina Üniversitesi Tıp Fakültesine oradan da Hipokrat'ın vatanı Kos Adasına geçmiştir. Dönüşünde yayımladığı (Şubat 2001) "*Some historical notes on Behçet's disease* (Behçet Hastalığı Üzerine Bazı Tarihsel Notlar)" başlıklı makalesinde, aslında hastalığı ilk tanımlayanın Hipokrat olduğunu belirtmiştir.²⁵ Bununla da kalmayarak hastalığın tarihi ipek yoluna denk gelen ülkelerdeki rastlanma sıklığına işaret ederek, "İpek Yolu Hastalığı (*Silk Road Disease*)" olarak adlandırıldığını tarihsel ya da bilimsel hiçbir dayanak vermeden belirtmiştir. Çok geçmeden bu yayını değerlendiren Tirilomis Aralık 2001'de editöre mektup tarzında yazdığı, "*Some more historical notes on Adamantiades-Behçet's disease* (Adamantiades-Behçet Hastalığı üzerine biraz daha tarihsel not)" başlıklı yazısında, eski Yunan'da tanımlanan ve unutulmuş hastalığın ancak aradan geçen yüzyıllar sonrasında tekrar bir Yunan hekim tarafından ayrı bir hastalık olarak tanımlandığını iddia etmiştir. Tirilomis sonuç olarak bu hastalığa İpek Yolu Hastalığı yerine daha doğru bir adlandırmayla, bu

iki hekimin katkısının anısına Adamantiades-Behçet Hastalığı denilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶

Bu mektuba Cheng tarafından Temmuz 2002'de verilen "Behçet Disease, Adamantiades-Behçet Disease, or Hippocrates-Adamantiades-Behçet Disease? (Behçet Hastalığı mı, Adamantiades-Behçet Hastalığı mı yoksa Hippocrates-Adamantiades-Behçet Hastalığı mı?)" başlıklı cevapta, Tirilomis'i onaylayan ve destekleyen ifadeler yer almıştır. Cheng sadece yaygın kullanılan ve bilinen bir isim olması nedeniyle hastalığa Behçet Hastalığı denilemeyeceği, geç de olsa iade-i itibar için, artık Adamantiadis-Behçet olarak adlandırılmasının daha uygun olacağını söylemiştir.²⁷

Hastalığa ait bulguları Hipokrat'tan sonra ilk kez bütünsel bir yaklaşımla ele alan Hulusi Behçet'in katkılarını görmezden gelen Zoubolis Şubat 2002'de yayımladığı "A Historical Review of Early Descriptions of Adamantiades-Behçet's Disease (Adamantiades-Behçet hastalığının ilk tanımları hakkında tarihsel bir değerlendirme)" başlıklı makalesinin girişinde, "tarihsel adaletten yana olanların" hastalığı Adamantiades-Behçet olarak adlandırdığını öne sürmüştür.^{28,29} Aynı yılın sonbaharında da Zoubolis "Benedictos Adamantides and his Forgotten Contributions to Medicine (Benedictos Adamantiades ve Tıbbı Yaptığı Unutulmuş Katkılar)" başlıklı makalesini yayımlamıştır.⁶

Zoubolis'in editörü olduğu ve yazarları arasında bulunduğu, 2003 yılında basımı yapılan, "Adamantiades-Behçet's Disease" adlı kitapta da bu konu "A Historical Review of Adamantiades-Behçet's Disease (Adamantiades-Behçet hastalığının tarihsel bir değerlendirmesi)" başlıklı bir bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.²⁹ Yine 2003 yılında "Early Descriptions of Adamantiades-Behçet's Disease (Adamantiades-Behçet hastalığının ilk tanımları)" başlıklı bir makale Zoubolis ve Kaklamanis imzasıyla yayımlanmıştır.³⁰ Böylece iki yıl gibi kısa sayılabilecek bir zaman diliminde, birbirine yakın başlıklar ve biteviye tekrarlanan içerikli yayınlarla konu gündemde tutulmuştur.

Söz konusu makalelerde ve kitapta vurgulanan ortak ifade, Adamantiades'in 1930'da Atina Tıp Cemiyeti toplantısında önce sözlü olarak sun-

duğu ve sonra bildiri kitabında yayımladığı bildiri ile hastalığın bilim dünyasına ilk kez duyurulmuş olduğudur. Ancak söz konusu bildiride hiçbir şekilde deri bulgularının göz bulgularıyla bütünleştirilmediği hususu, bu makalelerde zikredilmemiştir.^{6,29,30}

Oysa Adamantiades göz bulgularına odaklanırken tabloyu bütün olarak görememiş; sistemik bir değerlendirme yapmamıştır. Hulusi Behçet'ten önce bütüncül bir yaklaşım örneği vererek 1934'de "Deri ve gözde ambolik fenomenlerle müterafik nüksedici ağız ve ferc ülserleri" başlıklı bir makale yazan Whitwell (The British Journal of Dermatology and Syphilis), bu makalesinde Adamantiades'in kısa süre önce İngilizce ve Fransızca yayımlamış olduğu vaka takdimine atıfta bulunmamıştır.³¹

Hulusi Behçet'in hastalığın tanımlayıcısı olduğunun açık bir dayanağı olan Weekers ve Reginster'in "Un nouveau syndrome: iritis, ulcères aigus de la bouche et de la vulve. Sa parenté avec l'iritis récidivante à hypopion" başlıklı yayını, aynı zamanda Adamantiades'in hastalığın tanımlanmasında ikinci planda yer almasını da açıkça belirtmektedir.¹⁴ Söz konusu makalede, Adamantiades'in deri ve mukoza bulgularını önemsemeyip sadece zikretmiş olduğu vurgulanmıştır. Semptomların birlikteliğine dair müşahedelerin ancak Hulusi Behçet'in yayınından sonra arttığı belirtilmiştir.

Adamantiades'in hiçbir zaman adının hastalığın adında yer alması gibi bir iddiası olmadığını, bizzat kendisinin 1949 yılında yayımladığı "Sur le syndrome complexe de uvéite récidivante ou soi-distant syndrome complexe de Behcet (Karmaşık Behçet Sendromu diye de anılan nükseden üveit kompleksi hakkında)" başlıklı çalışma göstermektedir.³¹ Başlık Adamantiades'in halâ göze odaklanmayı sürdürdüğünü, yeni hastalık görüşünü benimsememekle birlikte benimseyenlerin Behçet adıyla adlandırmasını kabul ettiğini göstermektedir. Adamantides'in tüm çalışmalarını, tıbbı katkılarını irdelemeyi görev bilen Zoubolis'in başlığında "Behçet" adı geçen bu çalışmayı yok sayması dik-kate değerdir.^{6,27-29}

Zoubolis'in öne sürdüğü gibi, Jensen Tage'nin "Sur les ulcérations aphteuses de la muqueuse de la bouche et de la peau génitale combines avec les symptômes oculaires (Syndrome Behçet) [Ağız mukozasının ve genital bölge derisinin göz semptomlarının eşlik ettiği aftöz ülserasyonları (Behçet Sendromu)]" başlıklı, 1941 tarihli çalışmasında Adamantiades'ten bahsetmemesi onun çalışmalarından haberdar olmadığını işareti olarak algılanmamalıdır. 28-30 Nitekim yukarıda da bahsedildiği gibi Weekers ve Reginster 1938'de yazdıkları makalede Adamantiades'in çalışmalarını irdelemişler, yayınlarını hiçbir şekilde gözden çıkarmamışlardır.

Takip eden yıllarda Adamantiades benzer vakalar ile ilgili yayınları sadece üveitler çerçevesinde ele almış ve yayımlamıştır.

Sürelî yayınlarda ve Zoubolis'in bir bölümünü yazdığı kitapta kendine yer bulan bu adlandırma, internet ortamında hızla yayılma olanağı bulmuştur.^{6,28-30} Nihayet 2008'de son baskısı yapılan ve Zoubolis'in de editörleri arasında bulunduğu "*Dermatology in General Medicine*" başlıklı dermatoloji temel kaynak kitabında da geçerek tıp yazınındaki yerini sağlamlaştırmıştır.⁷ 2012'de sürelî yayınlarda Adamantiades'in orijinal makalesi tekrar ele alınarak iddia gündemde tutulmaktadır.³²

Literatür düzeyinde gerçekleşen bu gelişmeler henüz hastalığın resmi olarak adlandırılmasına yansımamıştır.

Konunun Türk dermatoloji camiasının gündemine gelişi görece geç olmuş ve etkili bir mücadele söz konusu olmamıştır. Behçet hastalığı ile ilgili isim tartışmaları 1991'de Adana'da yapılan III. Ulusal Behçet Hastalığı Kongresinde bahis konusu olmuş, ancak takip eden yıllarda bu konuda etkili bir çıkış yapılmamıştır. Dar bir çevreden bile olsa çıkan yayınlar bazı Türk aydınlarına kadar erişmiş, ortaya çıkan kafa karışıklığı Yazıcı'nın Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji dergisinde yayımladığı makale ile giderilmiştir.³³ Bu alanda mücadelenin gerekliliği 2006 yılında yapılan Türk Tıp Tarihi Kongresinde de ele alınmıştır. Yine 2006 yılında Escudier ve ark.nın "Sayı VII Behçet Hastalığı

(Adamantiades Sendromu)" [*Number VII Behçet's Disease (Adamantiades Syndrome)*] (*Oral Dis* 2006; 12: 78-84)] başlıklı derleme yazısına reaksiyon olarak Evereklioğlu "*Regarding the Naming Dilemma of Behçet Disease in the 21st Century* (21.yüzyılda Behçet hastalığının adlandırılması ikilemlerini ele alış)" başlıklı bir "editöre mektup" yazmış ve kaynaklar ışığında konuya etraflıca sahip çıkmıştır.³¹ Alpsy, Türkderm Behçet Hastalığı özel sayısında yazdığı makalede tarihsel gerçeklere işaret ederek isim tartışmalarının vardığı son aşamalara dikkat çekmiştir.⁹

Hastalığın adını değiştirmeye yönelik çabalar, Behçet'in yanına Adamantiades'i yerleştirmeye yönelik olanlarla sınırlı kalmamıştır. 1999 yılından ve daha çok Japonya'da Behçet hastaları için 2000 yılında yapılan birinci uluslararası kongreden sonra, "*Silk Road Disease (İpek Yolu Hastalığı)*" şeklindeki isimlendirme de yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle son birkaç yılda yazılan makalelerde yazarlar, bu ifadeyi Behçet Hastalığının sinonimi olarak kullanmışlar, buna az sayıda da olsa, Türkiye'den yazılanlar da eklenmiştir.

İpek Yolu Hastalığı adlandırmasına bilimsel gerekçeler bulmaya yönelik çabaların gerçekçiliği tartışmaya açıktır. Behçet Hastalığı için kalıtsal bir risk faktörü olan, insan doku grubu antijenlerinden HLA-B5 ile ilişkisi ilk kez 1982 yılında bulunmuştur. Hastalığın coğrafi dağılımının en çok Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde ve uzak doğuda olması itibarıyla İpek Yolu Hastalığı adının ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu ülkelerin tamamı 30. ila 45. kuzey paraleli arasında yer almaktadır. Hastalığa ve HLA-B5 taşıyıcılığına bu paralelin kuzeyinde veya güney yarı kürede nadiren rastlanmaktadır. İpek Yolu adını savunanlar hastalığın aynı adlı ticaret yolu boyunca yayıldığını öne sürmektedir. Ancak genlerin dağılımını ticaret yolları aracılığıyla değil de, binlerce yıl önceki demografik hareketlerle açıklamak, bilime ve akla daha uygundur.³⁴ Ayrıca hastalığın tanımlandığı dönem ve yolun aktif olduğu dönem arasındaki zaman farkı da dikkate değer anakronizme işaret etmektedir.

SONUÇ

Behçet Hastalığı tıbbın birçok dalının kesişme noktasında olması nedeniyle, çalışma ve bilgi üretme açısından oldukça verimli bir konumdadır. Hastalıkla ilgili daha pek çok aydınlatılacak ayrıntı, gelecekte de bu alanla ilgilenen bilim insanlarını meşgul edeceğe benzer gibi görünmektedir. Böylesine göz önünde olan ve popüleritesini koruyan bir hastalık ile ilgili, 1960'larda başlayan isim ihlallerinin önünü kesebilecek tutarlı karşı çıkışlar gerekmektedir.

Yıllar sonra, tarihte yapılmış bir haksızlığı gidermek iddiasıyla ortaya çıkıp isimde hak iddia eden yeni nesil, bir klinik tablodan bahsetmiş olmakla, o tablonun başlı başına bir hastalık olduğunu düşünerek yola çıkmanın aynı şey olmadığını göz ardı etmektedir. Tanımlanmasında dikkate değer bir katkısının bulunmadığı bir hastalığa adının verilmesine yönelik çabalar, son derece donanımlı bir eğitim geçmişi olan, bilimsel kariyeri konusunda yoktan var edilecek katkılara hiç de ihtiyaç duymayan Dr Benedictos Adaman-

tiades'e de haksızlıktır. Adamantiades XX. yüzyılın ilk yarısında Atina'da yaşayan en parlak göz hekimlerinden biri olup, sosyal yönü yanı sıra, yaptığı bilimsel çalışmalarla en azından Avrupa ölçeğinde bilinen ve dikkate alınan, saygın bir hekimdir. Dönemin sınırlı olanaklarına rağmen çalışmalarını, mikrobiyoloji ve patoloji gibi tıbbın temel bilimleriyle zenginleştirerek Avrupa düzeyinde duyurmuş, bilimsel bilgi birikimine katkıları olmuştur.

Behçet Hastalığı'nın adını değiştirme, Hulusi Behçet'in hastalığın tarihçesindeki yerini ve önemini ikinci plana itme çabalarının karşısında durmak; hastalığın tıp literatüründe 1947'de adlandırıldığı şekliyle yer almaya devam etmesini sağlamak Türk tıp camiasının, özellikle de bu hastalıkla ilgilenen klinik dallarda uzmanlaşmış olanların ve tıp tarihçilerinin, üstlenmesi gereken bir sorumluluktur.

Teşekkür

Bu çalışmaya olan katkılarından dolayı Doç.Dr. Selim Kadioğlu'na teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Satar G, Kadioğlu S. [Ord Prof Dr Hulusi Behçet's scientist identity in relationship with his character] Kahya E, Şar S, Ataç A, Mazicioğlu M. IX.Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım; 2006. p. 408- 11.
2. Satar G, Kilimcioğlu E, Kadioğlu S. [An opening lecture of Hulusi Behçet.] Erdemir DA, Öncel Ö, Küçükdağ Y, Okka B, Erer S. 1.Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı. İstanbul; 2008. p. 768-82.
3. Köse O. [Hulusi Behçet's life story.] Türkiye Klinikleri J Dermatol-Special Topics 2011;4(4): 1-3.
4. Doğanavşargil E, Keser G. [Behçet's Disease.] Türkiye Klinikleri J Int Med Sci 2005; 1(43):92-100.
5. Gürler A. [Behçet's disease in terminology: up to date.] T Klin J Med Ethics, Law and History 2002;10(2):162.
6. Zouboulis CC. Benedictos Adamantides and his forgotten contributions to medicine. Eur J Dermatol 2002;12(5):471-4.
7. Zoubolis CC. Adamantiades-Behçet Disease. In: Wolff K, Goldsmith LA, Katz SI, Gilchrist BA, Paller AS, Leffell DJ, eds. Fitzpatrick's Dermatology in General Medicine. 7th ed. Washington DC: Mc Graw Hill Company; 2007. p.1620-6.
8. Criteria for diagnosis of Behçet's disease. International Study Group for Behçet's Disease. Lancet 1990;335(8697):1078-80.
9. Alpsoy E. [Behçet's Disease.] Deri Hastalıkları ve Frengi Arşivi 2009;43(özel sayı 2):21-3.
10. Behçet H. [How trisymptoms complex, syndrome or morbus behçet had been described] Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1942; 9(53-54):2663-73.
11. Behçet H. Über rezidivierende, Aphtöse, durch Ein Virus verursachte Geschwüre am Mund, am Auge und an den Genitalien. Derm Wschr 1937;105(36):1152-57.
12. Behçet H. [Considerations on aphtous changes of oral and genital organs and likely virutic disturbances seen as well and Doubts about focus of microbic infection.] Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1937;4(20): 1369-78.
13. Behçet H, Gözcü N. [About the entity morbid caused by a distinctive virus, accomplished with relapsing manifestations in three regions, increasingly came to the opinion that generalized microbic disease.] Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1938;5(30):1863-73.
14. Weekers L, Reginster H. Un nouveau syndrome: iritis,ulce`res aigus de la bouche et de la vulve. Sa parente` avec l'iritis re`cidivante a` hypopion. Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1938;5(30):1879-90.
15. Behçet H. The observations about trisymptoms] Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1941;8(47-48):2477-87.
16. Riehl G. [Not Available]. Wiener Medizinische Wochenschrift 1951;101(46):887.
17. Arzt L. [Not Available]. Wiener Klinische Wochenschrift 1951; 63(42):801-2.
18. Behçet H. [In connection with Prof Kummer's publications about oral mucosal bullous, vesiculous and aphtous diseases.] Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi 1938;5(25-26): 1590-3.

19. Escher. Behçet'in Üç Semptomlu Sendromu. *Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi* 1946;13(73-76):2995-6.
20. Feigenbaum A, Kornblueth W. Posterior Ring Abscess of Metastatic Origin of Behçet's Disease. *Br J Ophthalmol* 1946;30(12):729-734.
21. Stedman's Medical Dictionary. 28th ed. Baltimore: The Williams & Wilkins Company; 2006. p. 550, 1888.
22. Saylan T. Life story of Dr. Hulusi Behçet. *Yonsei Medical Journal* 1997;38(6):327-32.
23. Tüzün Y. Hulusi Behçet MD February 20, 1889 to March 8, 1948. *Clinics in Dermatology* 2006;24(6):548-50.
24. İncedayı CK. [Behçet's Disease.] *Deri Hastalıkları ve Frengi Kliniği Arşivi* 1968; 5(14):783-805.
25. Cheng TO. Some historical notes on Behçet's disease. *Chest* 2001;119(2):667-8.
26. Tirilomis T. Some more historical notes on Adamantiades-Behçet's disease [letter]. *Chest* 2001;120(6):2116.
27. Cheng TO. Behçet Disease, adamantiades-behçet disease, or hippocrates-adamantiades-behçet disease? *Chest* 2002;122(1): 381-2.
28. Zoubolis CC, Keitel W. A historical review of early descriptions of adamantiades-Behçet's disease. *Investigative Dermatology* 2002; 119(1):200-5.
29. Zoubolis CC, Keitel W. A historical review of adamantiades-Behçet's Disease. In: Zoubolis CC, ed. *Adamantiades-Behçet's Disease*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers; 2003. p 7-14.
30. Zoubolis CC, Kaklamanis P. Early descriptions of Adamantiades-Behçet's disease. *Ann Rheum Dis* 2003;62(7):691-2.
31. Whitwell GP. Recurrent buccal and vulvar ulcers with associated embolic phenomenon in skin and eye. *Br J Dermatol* 1934;46(10): 414-9.
32. Evereklioglu C. Regarding the naming Dilemma of Behçet Disease in the 21st Century. *Oral Disease* 2007;13(1):117-21.
33. Kaklamanis P, Grzybowski A, Palimeris GD, Kaklamanis V, Zoubolis CC. The first published case of adamantiades-Behçet's Disease in the modern times- Revisited. *Archives of the History and Philosophy of Medicine* 2012;75(1):84-9.
34. Yazıcı H. [Hulusi Behçet was not a pillager] *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi* 1993;6(302): 4.
35. Verity DH, Wallace GR, Vaughan RW. Behçet's disease: from Hippocrates to the third millennium. *Br J Ophthalmol* 2003;87(9):1175-83.